Túri Klaudia

Betekintés Apponyi Sándor modern könyvtárába

Gróf Apponyi Sándor (1844–1925) neve a hazai könyv- és művelődéstörténeti kutatásban elsősorban a *Hungarica*-gyűjteménnyel és a *Rariora et Curiosa* ritkasággyűjteménnyel forrt össze. A szakirodalom érthető módon e gyűjteményrészeket tekinti az Apponyi-hagyaték legjelentősebb, tudománytörténeti szempontból legnagyobb hatású egységeinek. Sokkal ritkábban esik azonban szó az úgynevezett *modern könyvtárról*, más néven a *családi nagykönyvtárról*, amely nemcsak mennyiségében jelentős, hanem a 19. századi főúri olvasmánykultúra, diplomáciai és nemzetközi kapcsolatrendszer, valamint a bibliofil ízlés vizsgálata szempontjából is figyelemre méltó.

Dézsi Lajos a *Magyar Bibliofil Szemlé*ben közölt beszámolójában így jellemzi a lengyeli kastély könyvtári elrendezését:

> „Gróf Apponyi Sándornak két könyvtára van, két különálló nagy teremben elhelyezve. Az egyik a modern könyvtár angol, francia, olasz és német klasszikusok, útleírások, földrajzi, történeti művek, emlékiratok, művelődéstörténeti nagy díszművek és folyóiratok válogatott gyűjteménye. Több ezer kötet, remek amateur-kötésekben."[1]

Tanulmányom célja ennek a kevésbé kutatott modern könyvtárnak a bemutatása, jelenlegi állapotának rövid ismertetése, valamint a gyűjteményben végzett elsődleges kutatások eredményeinek közreadása.[2]

[1] Dézsi 1924, 30.

[2] Ezúton szeretném megköszönni Nagy Gergelynek, az OSZK Raktári Osztály vezetőjének, valamint Kelemen Péternek, a rezerv raktár felelősének, hogy lehetővé tették számomra Apponyi Sándor modern könyvtárának áttekintését. Ennek különös jelentősége van, hiszen míg az Apponyi-gyűjtemény többi részével mindennapi munkánk során közvetlen kapcsolatban állunk az OSZK Régi Nyomtatványok Tárának munkatársaiként, az Apponyi család egykori nagy könyvtára mindeddig csupán virtuális egységként létezett számunkra. A gyűjtemény feltérképezését Csapó Fanni kolléganőmmel közösen kezdtük meg. Az elsőként felfedezett különlegességekből több darabot is bemutattunk az Apponyi évforduló alkalmából indított Facebook-sorozat egyes bejegyzéseiben: https://www.facebook.com/hashtag/apponyi100

DOI 10.17167/mksz.2026.2.179-192

1. ábra. *A modern bibliotéka a lengyeli kastélyban*
(MNM Történeti Fényképtár, 550/1950 fk)

A modern könyvtár helye az Apponyi-hagyatékban

Apponyi Sándor 1924. évi ajándékozási okiratában a *Hungarica*-gyűjteményt, a metszetanyagot, a ritkaságokat és a hozzájuk kapcsolódó segédkönyvtárát a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára számára ajánlotta fel. Az ajándékozást a nemzetgyűlés 1925-ben törvénybe iktatta.[3]

Bár a modern bibliotéka külön nem szerepelt az ajándékozási okiratban, mégis az Apponyi-hagyaték szerves részét képezve szintén a nemzeti könyvtárba került. A hagyaték Nemzeti Múzeumba költöztetése után a régi levéltári helyiségben helyezték el Apponyi egykori könyvtárszobájának berendezését. Ide került a *Hungarica*-gyűjtemény és a modern bibliotéka is.[4] Tehát a modern könyvtár ugyanabban a miliőben létezett tovább, mint a lengyeli kastélyban.

A nemzeti könyvtár *Magyar Könyvszemlé*ben megjelent 1930. évi jelentésében Jakubovich Emil arról számol be, hogy „folyamatban van a lengyeli családi könyvtár és a kézikönyvtár katalogizálása."[5] Pukánszkyné Kádár Jolán a már elvégzett munkáról is beszámol: „Cédulakatalógus készült a lengyeli családi könyvtár és a segédkönyvtár műveiről is."[6] A források tanúsága szerint a modern könyvtár már a korai években is önálló egységként jelent meg a könyvtári feldolgozás során.

[3] Pukánszkyné Kádár 1971, 162–163.
[4] Pukánszkyné Kádár 1971, 166.
[5] *Jelentés* 1931, 76.
[6] Pukánszkyné Kádár 1971, 168.

Elhelyezés és jelenlegi állapot

A második világháború kitörése után a bombázások és a háborús zavarok veszélyei miatt Apponyi Sándor modern könyvtárának anyagát nemzeti könyvtárunk többi értékes különgyűjteményéhez hasonlóan, ládákba csomagolva, biztonságos helyre szállították. A háborút követően a lengyeli családi bibliotékát eredeti számozásának megtartásával a Széchényi Könyvtár törzsanyagába osztották be.[7]

Az Országos Széchényi Könyvtár 1985-ös budavári költözését[8] követően Apponyi modern könyvtárát a déli toronyraktár 11. szintjén helyezték el, majd mintegy egy évtizede a 10. szintre, az úgy nevezett rezerv raktárba került át. A modern könyvtár jelenleg három „utcányi" állományt foglal el, de ezek nem teljes utcák: az első utca jobb oldala csak félig Apponyi-anyag, mellette az első kiadások gyűjteménye található; a harmadik utca bal oldalának fele pedig a Justh-gyűjteményhez tartozik. Az igényes, gyakran egyedi kötésű gerincek pontosan kirajzolják, hol kezdődik és hol ér véget Apponyi Sándor modern könyvtára.

A gyűjtemény 1965-ben és 1997-ben revízión esett át, a polcokon elhelyezett kartonjelzések a hiányzó tételekre utalnak. A rezerv állománnyal dolgozó kollégák beszámolója szerint a modern könyvtár anyagából az elmúlt évtizedek során mindössze néhány kötetet kértek ki kutatók, a gyűjtemény egésze egyébként érintetlenül pihent a raktárban. Az állomány általánosságban jó állapotú, ugyanakkor egyes polcokon a kötetek túl szoros elhelyezése miatt néhány könyv gerince sérült vagy levált. A problémára felhívtuk a restaurátor és a raktáros kollégák figyelmét, a szükséges állományvédelmi intézkedések folyamatban vannak.

A gyűjtemény feltárását nehezíti, hogy a modern könyvtár csak kis részben integrált az OSZK online katalógusába, a tételek túlnyomó része nem kereshető az elektronikus rendszerben. A gyűjtemény elsődleges feltáró eszköze a modern könyvtár nyomtatott katalógusfüzete. E 130 oldalas jegyzék 1751 művet és 4245 kötetet sorol fel, és egyelőre ez az egyetlen kutatható forrás.

Fizikai jellemzők és ex librisek

A modern könyvtár kötései nagyjából egységes képet mutatnak, jelentős részük gondos és igényes kivitelű. A kötetek többsége míves, márványozott előzéklapokkal ellátott, aranynyomásos gerincű egészbőr kötésekben sorakozik a polcokon. A többkötetes művek is rendszerint egységes kivitelben készültek. Meglepő módon számos kötetben jelentős mennyiségű felvágatlan ív található. A gyűjtemény a nemzeti könyvtárba kerülését követően saját ex librist is kapott *Ex Bibliotheca Alexandri Apponyi Lengyel* felirattal.

---

[7] Pukánszkyné Kádár 1971, 168.

[8] Garadnai 2026, 200–202.

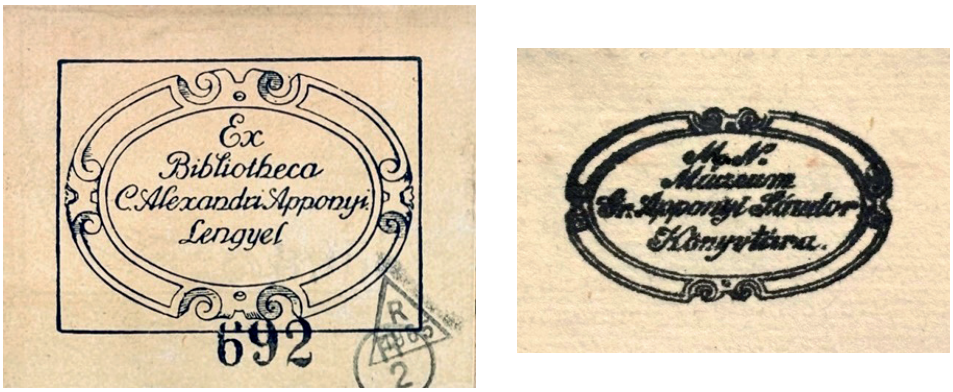

2. ábra. *Apponyi Sándor modern könyvtárának ex librise és bélyegzője*

Ezen kívül a modern állományban előfordulnak hasonló ex librisek *Rariora* és *Bibliographica* végződéssel. Fontos különbség, hogy míg a *Hungarica*-gyűjtemény darabjait az adományozó kifejezett rendelkezése értelmében nem lehetett lebélyegezni, addig a modern könyvtár egyes metszeteket tartalmazó darabjai bélyegzőlenyomatot is viselnek.

Provenienciák

A modern könyvtár nemcsak ritka kiadványai, hanem változatos provenienciája miatt is valóságos kincsesbánya. A kötetek átvizsgálása során számos híres európai magánkönyvtár és könyvgyűjtő ex librise került elő. Megtalálható közöttük a Borghese család ex librise,[9] Paulet St. John Mildmay könyvjegye,[10] valamint a gyűjtők körében jól ismert Theodor Georg von Karajan gólyás ex librise.[11] Hasonlóan figyelemre méltó Joseph Tasker sünnel díszített könyvjegye,[12] illetve John Carteret címeres ex librise.[13] A felsoroltakon túl a kötetek számos további arisztokrata család, tudós, politikus és könyvgyűjtő tulajdonjegyeit őrzik, utalva a gyűjtemény rendkívül sokszínű eredetére. A kötetekben fennmaradt ex librisek és egyéb tulajdonosi jelzések így a további proveniencia-kutatás számára is értékes forrásanyagot kínálnak, lehetőséget teremtve a gyűjtői kapcsolatrendszerek és a könyvek egykori útvonalainak részletesebb feltárására.

[9] Pl.: OSZK Törzsgyűjtemény, App. 117. Apponyi Sándor muzeális gyűjteményeinek Borghese-provenienciájú könyveire lásd: Szovák 2026, no. 10, 257.

[10] Pl.: OSZK Törzsgyűjtemény, App. 263.

[11] Pl.: OSZK Törzsgyűjtemény, App. 684.

[12] Pl.: OSZK Törzsgyűjtemény, App. 205.

[13] Pl.: OSZK Törzsgyűjtemény, App. 1893.

Tartalmi összetétel

A modern könyvtár állománya a legkülönfélébb műfajokat és tudományterületeket képviseli. A történeti munkák és a klasszikus irodalom mellett nagy számban találhatók benne diplomáciatörténeti és politikai művek, útleírások, önéletírások és naplók, művészeti albumok és kották, nyelvészeti munkák és szótárak, valamint tudományos és természettudományos kiadványok.

A gyűjtemény nyelvi összetételében a francia művek vannak túlsúlyban, ezt követik az angol, majd a német és a magyar kötetek. Emellett olasz, latin és különböző szláv nyelveken megjelent művek is szép számban megtalálhatók az állományban.

A művek témái hasonló változatosságot mutatnak: a diplomáciai szakkifejezések szótárától a párizsi argószótárig, az udvari bolondok történetétől a tudományos álomkutatásig, a diplomáciai humortól az antik karikatúrákig, a napfoltok tanulmányozásától a kártyajáték történetén át a gyermekek képzőművészeti neveléséig a legkülönfélébb és legizgalmasabb témájú könyvek találhatók meg ezeken a polcokon.

A modern könyvtár egyes darabjainak vizsgálata során egyre inkább kirajzolódott, hogy a gyűjtemény nem pusztán könyvek együttese, hanem egyúttal személyes és társadalmi kapcsolatok lenyomata is. A kötetekben fennmaradt dedikációk, bejegyzések, valamint a lapok közé helyezett levelek és jegyzetek forrásértékű dokumentumok, amelyek számos további adattal szolgálnak Apponyi Sándor és felesége, Esterházy Alexandra életére, kapcsolatrendszerére és mindennapjaira vonatkozóan. E források arra is rámutatnak, hogy a modern könyvtár valóban családi nagykönyvtár volt: a kötetek ajánlásai és tulajdonosi nyomai tanúsága szerint nem csupán Apponyi Sándor, hanem felesége is aktív használója és gyarapítója volt az állománynak. A következőkben néhány olyan kötetet mutatok be, amelyek érdekes adalékokkal szolgálnak a házaspár életére és kapcsolatrendszerére vonatkozóan.

Humanista örökség és arisztokrata rokonság: az Apponyi – Borghese kapcsolat

A modern könyvtár egyik figyelemre méltó darabja Isotta Nogarola műveinek kritikai kiadása, mely Ábel Jenő gondozásában jelent meg Bécsben és Budapesten 1886-ban.[14] A kötet Apponyi Sándor számára nem csupán tudományos jelentőséggel bírt, hanem családi örökségének is része volt: apai nagyanyja, Apponyi Antalné Nogarola Teréz révén ugyanis a humanista írónőt felmenői oldalági rokonaként tartotta számon. A Nogarola család Verona legrégibb és leghíresebb nemesi családjai közé tartozott. Férfi tagjai között számos diplomata, államférfi és tudós szerzett hírnevet, ugyanakkor a család nőtagjai is sikeresen hozzájárultak irodalmi tevékenységükkel és levelezésükkel a Nogarola név öregbítéséhez.

[14] Ábel 1886, OSZK Törzsgyűjtemény, App. 117.

Az Ábel-féle kiadás létrejöttében Apponyi maga is közreműködött. Ábel Jenő 1885-ös akadémiai székfoglaló beszédében erről a következőt mondta:

> „Nekem jutott a szerencse, hogy először használhattam fel mindazon irodalmi műveket, melyek Isota Nogarolától és családja többi női tagjaitól ránk maradtak, és hogy ezek alapján életökről és müveikről az eddiginél sokkal jobb képet adhatok. E szerencsét pedig gróf Apponyi Sándor úr Méltóságának köszönöm, ki műveik kiadásával, melyhez hosszú évek során át gyűjtötte az anyagot, engem volt kegyes megbízni. E kiadás, melyhez Olasz-, Franczia-, Angol-, Osztrák- Németország és a Svajcz húsz könyv- és levéltárában találtuk az anyagot és mely már a jövő év elején ki fog kerülni a sajtó alól, méltó emléke lesz egyrészt a nemes gróf tudományszeretetének, másrészt azon kegyeletnek, melylyel b. e. nagyanyja, néhai gróf Apponyi Antalné, szül. Nogarola grófnő emléke iránt viseltetik; az ő emlékének lesz e kiadás szentelve."[15]

A kétkötetes műből valószínűleg számos példánya lehetett Apponyinak, melyeket ajándékba adott másoknak, jelenleg azonban lengyeli könyvtárának két példányát őrzi könyvtárunk. Az első példány, mely majdnem az 1905. január 19-ei lengyeli kastélytűz martaléka lett, őrzi is magán a tűzvész nyomait, jelenleg az RNyT segédkönyvtárának állományában van.[16] A második példány pedig Apponyi modern könyvtárának része.[17] Ennek különlegessége, hogy az első kötet második előzéklapjának rectóján Apponyi Sándor saját kezű, francia nyelvű dedikációja olvasható, magyarul:

> „Marcantonio Borghèse herceg úrnak, szeretetteljes tisztelettel, Apponyi Sándor, 1886. június 27."

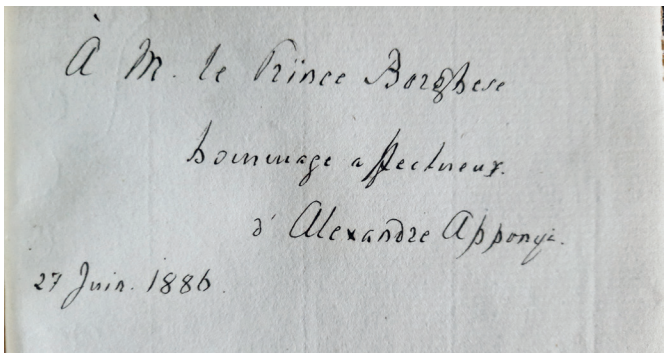

3. ábra. *Apponyi Sándor dedikációja (OSZK Törzsgyűjtemény App. 117)*

[15] Ábel 1885, 5.

[16] OSZK Törzsgyűjtemény, M 606.763/1–2, kihelyezve a RNyT segédkönyvtárába S 5302 jelzet alatt.

[17] OSZK Törzsgyűjtemény, App. 117.

A címzett, Marcantonio Borghese, Sulmona hercege, neves római műgyűjtő volt. Fia, Paolo Borghese Apponyi Ilonát, a gróf húgát vette feleségül, így a két család rokoni kapcsolatban volt egymással. A dedikált kötetbe ragasztott Borghese-ex libris tanúsága szerint a könyv valóban a herceg tulajdonába került, aki azonban még a dedikáció évében, 1886. október 5-én elhunyt.

4. ábra. *Marcantonio Borghese ex librise (OSZK RNyT Ant. 3253 [exl.])*

A könyv későbbi útja a főúri gyűjtemények mobilitásának érdekes példája: a kötet vagy hagyatéki úton, vagy Apponyi Júlia révén kerülhetett vissza a gróf lengyeli könyvtárába. Marcantonio könyvtárából a dedikált művön kívül számos más könyvvel is gyarapította Apponyi Sándor könyvtárát, melyek most ősnyomtatvány, antikva és rariora gyűjteményünk becses darabjai. A Borghese-szerzeményekről a tűzeset kapcsán megjelent Apponyi könyvtárát méltató újságcikk is beszámol.[18]

Francia diplomácia: az orléans-i kapcsolatok

A modern könyvtár dedikációi közül két bejegyzés is az Orléans-házhoz köthető. Az egyik bejegyzésben Charles de Beauvoir (1847–1929) francia gróf, az Orléans-hercegek titkárságán dolgozó hivatalnok és világutazó *Voyage autour du monde* (Párizs, 1873) című útleírását ajánlja Apponyi Alexandra grófnőnek.[19]

[18] Gyalui 1905, 2.

[19] OSZK Törzsgyűjtemény, App. 692.

Beauvoir 1865 és 1867 között járta be Ausztráliát, a Holland Kelet-Indiákat, Sziámot, Kínát, Japánt és Észak-Amerikát. A mű a korszak gyarmati szemléletének jellegzetes dokumentuma, amely a kulturális kíváncsiság és a kolonialista nézőpont sajátos elegyét mutatja. Könyvében élénk, anekdotikus stílusban számol be élményeiről, a távoli udvari ceremóniáktól kezdve egészen egy krokodilvadászat leírásáig. Az ajánlás magyarul: „Apponyi grófnőnek, mélységes tisztelettel, Beauvoir úr."

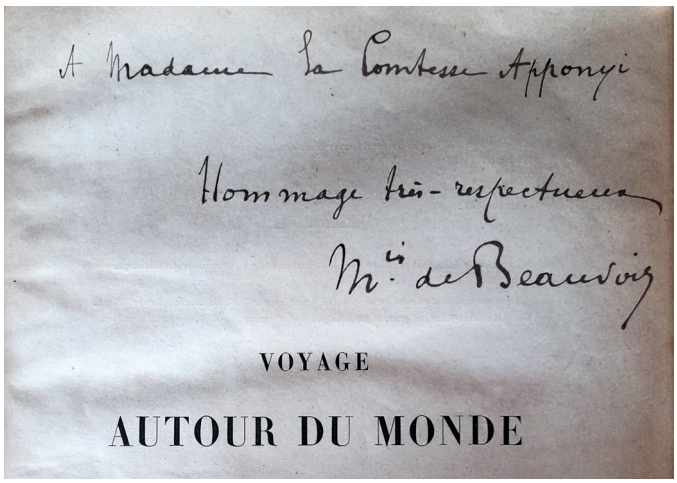

5. ábra. *Charles de Beauvoir dedikációja Esterházy Alexandra grófnőnek (OSZK App. 692)*

A másik bejegyzés Orléans-i Henrik, Aumale hercegének (1822–1897) akadémiai székfoglaló emlékkötetében olvasható.[20] A herceg hadvezérként, történetíróként és műgyűjtőként egyaránt jelentős szerepet játszott a 19. századi francia közéletben. A chantilly-i kastélyban kialakított könyv- és műkincsgyűjteménye Európa egyik legjelentősebb arisztokrata kulturális gyűjteményének számított. 1873. április 3-án mondta el székfoglaló beszédét a Francia Akadémián, amelyben a francia monarchia és a nemzeti hagyomány kapcsolatát, valamint a száműzetés éveiben megőrzött dinasztikus örökséget állította középpontba. A kötetben olvasható dedikáció Esterházy Alexandrának szól: „Apponyi grófnőnek. Orléans-i Henrik."

A két dedikált kötet ugyanabban az évben jelent meg. Az előzéklapok azonos díszítése felveti annak lehetőségét, hogy a kötetek ugyanazon könyvkötő műhelyből kerültek ki.

[20] D'Orléans 1873. OSZK Törzsgyűjtemény, App. 226.

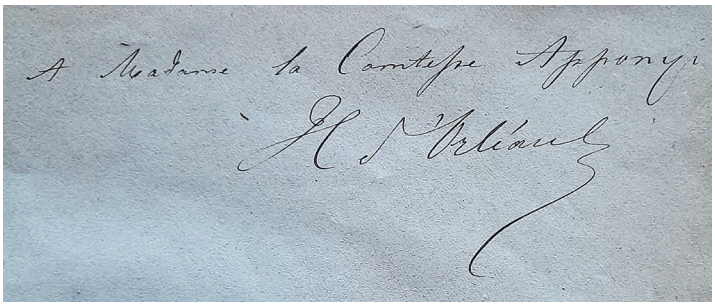

6. ábra. *Orléans-i Henrik dedikációja Esterházy Alexandra grófnőnek (OSZK App. 226)*

7. ábra. *Az előzéklap mintája (OSZK App. 692)*

A brünni kapcsolat: Carl Schirek

Ugyancsak a modern könyvtárban található egy szép album,[21] a holicsi császári és királyi majolikagyár története, melyet 1905-ben Brünnben adtak ki. Holics híres volt fajanszmanufaktúrájáról, melyet Mária Terézia férje, Lotharingiai Ferenc alapított 1743-ban. Ez volt a Habsburg Monarchia egyik legjelentősebb fajanszgyára. A könyv szerzője, Carl Schirek, a Morva Iparművészeti Múzeum őre és későbbi igazgatója. A holicsi gyárról írt alapvető, nagy monográfiája az Osztrák–Magyar Monarchia kerámiagyártásának megkerülhetetlen alapműve, melyben a gyár történetét, az ott alkalmazott technológiákat, a gyárban dolgozó mesterek munkásságát és a gyár termékeit mutatja be. Apponyi Sándor példányában található egy levél, melyet maga Carl Schirek írt Apponyi Sándornak 1905. június

[21] Schirek 1905. OSZK Törzsgyűjtemény, App. 1339.

14-ei keltezéssel, Brünnben. A levélből kiderül, hogy Apponyi maga rendelte meg a könyvet, és a szerző nagy tisztelettel küldte el neki a példányt, mellékelve a kiegyenlített számlát.

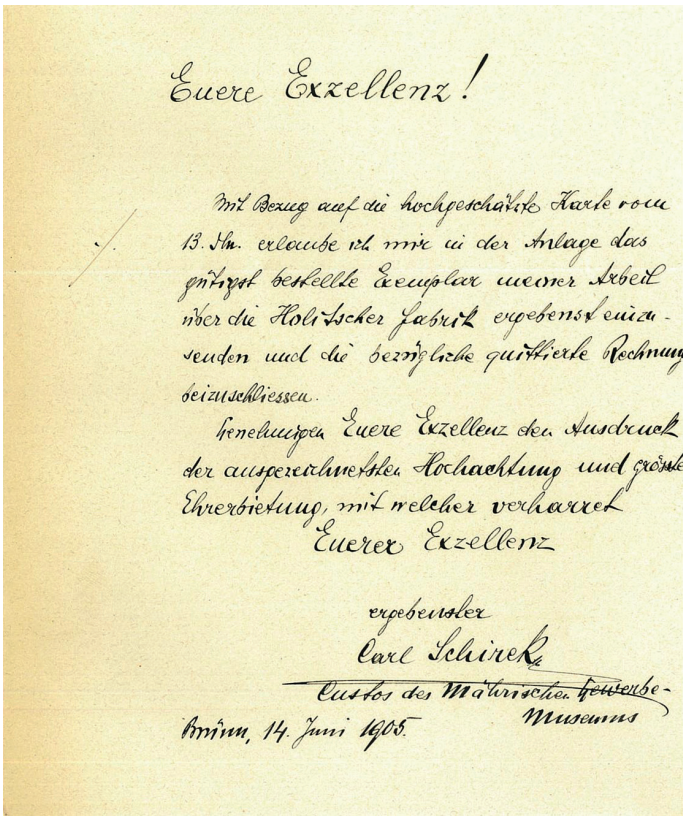

Euere Exzellenz!

Mit Bezug auf die hochgeschätzte Karte vom 13. Mn. erlaube ich mir in der Anlage das gefälligst bestellte Exemplar meiner Arbeit über die Holitscher Fabrik ergebenst einzusenden und die bezügliche quittierte Rechnung beizuschliessen.

Genehmigen Euere Exzellenz den Ausdruck der ausgezeichnetsten Hochachtung und grössten Ehrerbietung, mit welcher verharret

Euerer Exzellenz

ergebenster

Carl Schirek

Custos des Mährischen Gewerbe-Museums

Brünn, 14. Juni 1905.

8. ábra. *A 32 és 33. oldalak között talált levél (OSZK App. 1339)*

Apponyi széles körű műveltsége és intellektuális nyitottsága a kerámiagyártás iránti érdeklődésében is megmutatkozott. Érdeklődésének hátterében ugyanakkor az a gyakorlati szempont is szerepet játszhatott, hogy 1899-ben birtokán uradalmi gyógyszertárat létesített,[22] amelynek tervezése és berendezése során feltehetően a patikai edényzet beszerzése is napirendre került. A 19. század második felében a tőkehiánnyal küzdő, sokszor még 18. századi technológiával működő magyar

[22] 1899. márc. 24. tavaszi rendes közgyűlésen az alispáni előterjesztések és jelentések között ott volt gróf Apponyi Sándor házi gyógyszertár engedélyezése iránti kérvényének bemutatása is (*Tavaszi rendes közgyűlés* 1899). Apponyi hamarosan meg is kapta a belügyminiszter engedélyét a házi gyógyszertár felállítására, mely „az uradalmi orvos, dr. Dicendy Gyula saját felelősségére kezelendő” (*Házi gyógyszertár Lengyelen* 1899).

üvegipar és a kisebb keménycserépgyárak jelentős része hanyatlásnak indult vagy megszűnt. A hazai gyártású patikaedényeket fokozatosan a nagy múltú osztrák és cseh üveggyárak tégelyei váltották fel, míg a magyar gyógyszertárak kerámia állványedényeit szintén osztrák és cseh porcelángyárak szállították.[23] Az Apponyi Sándorhoz intézett levél a kötet 32–33. oldala között maradt fenn; e lapok a gyár 1810–1813 közötti válságának reformok révén történő megoldását ismertetik. Apponyi nagy nyitottsággal fordult a gyakorlati kérdések felé: birtokán folyamatosan vezetett be újításokat, miközben tudását is tudatosan gyarapította.

Személyes olvasmány és reprezentáció: Maître Renard

Paulin Paris *Maître Renard* című műve (Párizs, 1861)[24] különleges helyet foglal el a modern könyvtárban. A középkori róka-regény 19. századi feldolgozása nagy becsben állhatott Apponyi Sándornál, előzéklapján ugyanis a gróf saját kezű névbejegyzése olvasható, ami ritka jelenség bármelyik Apponyi-gyűjteményrészben. Apponyi csak kivételes esetekben hagyott bejegyzést könyveiben vagy írta be a nevét köteteibe. Feltehetően a kötet személyes jelentőséggel bírt számára. Azt nem tudhatjuk, hogy főhőse, Róka úr (Renart) – az európai kultúra egyik ikonikus alakja, aki a nyelvi lelemény, a furfang és a társadalmi éleslátás megtestesítőjeként évszázadokon át jelen volt az irodalmi hagyományban – állt közel a szívéhez, vagy a csodálatos vörös maroquin kötése miatt volt számára annyira kedves a könyv. A kötés Jean-Édouard Niedrée neves párizsi könyvkötő műhelyében készült. Aranyozott metszésével és míves márványozott előzéklapjával kivételesen szép példány.

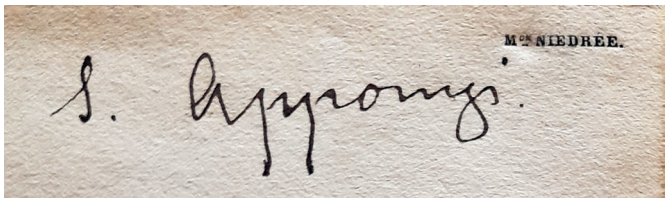

9. ábra. *Apponyi Sándor névbejegyzése (OSZK App. 17)*

Az Arundel Society kiadványai

A modern könyvtár nem lezárt és változatlan gyűjteményként létezett, hanem folyamatosan alakult tulajdonosai érdeklődésének, kapcsolatrendszerének és gyűjtői tevékenységének megfelelően. A kötetek között számos ajándékozás, dedikáció és személyes kapcsolat nyoma figyelhető meg, s bizonyára nem egy

[23] Nékám 1971, 51, 53.

[24] Paris 1861. OSZK Törzsgyűjtemény, App. 17.

esetben maga Apponyi is továbbadott könyveket vagy gyűjteményrészeket. Ennek legjelentősebb, forrásokkal is jól dokumentálható példája az Arundel Society kiadványainak gyűjteménye, amelyet hosszú éveken át gyűjtött, majd 1892-ben a Budapesti Tudományegyetem Művészettörténeti és Esztétikai Tanszékének ajándékozott. A korabeli sajtó szerint az adomány értéke mintegy 6000 forintot tett ki.[25] Jelentőségét jól mutatja, hogy Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter az adományért „elismerő köszönetét nyilvánította" ki Apponyi Sándornak.[26]

Az Arundel Society a 19. századi művészettörténet egyik legjelentősebb nemzetközi vállalkozása volt. Az 1848-ban alapított londoni társaság célja az itáliai középkor és kora reneszánsz festészeti emlékeinek megőrzése és megismertetése volt. A társaság működésében olyan meghatározó személyiségek vettek részt, mint Charles Eastlake, Henry Layard, John Ruskin vagy Sir William Henry Gregory. A Society megbízásából művészek készítettek helyszíni másolatokat a trecento és quattrocento mesterek freskóiról és táblaképeiről, amelyeket korszerű kromolitográfiai eljárással sokszorosítottak. A színes reprodukciók a kor technikai lehetőségeihez mérten kivételes minőségben közvetítették a művek színhatását, a kiadványokat pedig a korszak vezető művészettörténészeinek és műkritikusainak tanulmányai kísérték. A társaság működéséről részletes képet nyújt az Apponyi provenienciájú Törzsgyűjteménybe kihelyezett Sir William Henry Gregory *The Arundel Society* című összefoglaló füzete.[27]

Apponyi Arundel-gyűjteménye nem egyszerű reprodukció-sorozat volt, hanem a kor művészettörténeti kutatásának és oktatásának egyik reprezentatív dokumentumegyüttese. Az 1872-ben alapított Művészettörténeti és Esztétikai Tanszék 1893-ig egyáltalán nem volt szemléltető eszközökkel felszerelve: „»A tanár a tanítás e kellékét kénytelen volt sajátjából ellátni.« 1893-ban (!) azonban Apponyi Sándor gróf »a londoni Arundel Society összes kiadványait, köztük a legkiválóbb mesterek festményeinek mintegy 200 darab színes kőnyomatú sokszorosítását a tanszéknek ajándékozta. A bölcsészeti kar ez adomány elhelyezésére külön helyiséget rendelt, majd a magas minisztérium annak további gyarapítására évi 600 korona átalányt engedélyezett. Így keletkezett a művészettörténeti gyűjtemény«".[28] Az egykori Arundel-anyag jelenleg az ELTE Művészettörténeti Intézetének állományában található. Feltárása hamarosan elkezdődik,[29] és a kutatás eredményei várhatóan nemcsak az egykori adomány pontosabb rekonstrukciójához járulnak

[25] *Szép adomány* 1892.

[26] *Miniszteri köszönet* 1892.

[27] Gregory 1887. OSZK Törzsgyűjtemény, 75.493.

[28] Gosztonyi 2008, 55, a belső idézetek: Marosi 1999, 341.

[29] Köszönettel tartozom Farkas Gábor Farkasnak, Muzeális Könyvtári Dokumentumokat Nyilvántartó Iroda vezetőjének, Balogh Ildikónak, Gombos Annamáriának, az Egyetemi Könyvtár munkatársainak, valamint Aknai Katalinnak, Papp Juliannának, Révész Emesének, Szőke Annamáriának, az ELTE Művészettörténeti Intézet kutatóinak és Veszprémi Nórának, a University of Birmingham Department of Art History kutatójának az anyag utáni nyomozásban adott segítségükért.

Könyvszemle_2026_2_Könyv.indb 190 2026. 10. 05. 17:31:43

hozzá, hanem Apponyi Sándor művészeti érdeklődésének, gyűjtői tevékenységének és mecénási szerepvállalásának jobb megértéséhez is.

Hivatkozott irodalom

Ábel 1885.
Ábel Jenő, *Isota Nogarola,* Bp., MTA, 1885.

Ábel 1886.
Ábel Jenő, *Isotae Nogarolae Veronensis opera quae supersunt omnia*, Bp., Bécs, Gerold, Kilian, 1886.

Dézsi 1924.
Dézsi Lajos, *Látogatás Gróf Apponyi Sándornál = Magyar bibliofil szemle,* 1(1924), 28–36.

D'Orléans 1873.
D'Orléans, Henri, duc d'Aumale, *Discours prononcés dans la séance publique tenue par l'Académie française pour la réception de M. le duc d'Aumale. Le 3 avril 1873.* Paris, Typographie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie, 1873.

Garadnai 2026.
Garadnai Erika, *Az Apponyi könyvtár útja a budai várba = Magyar Könyvszemle,* 142(2026), 200–202. https://doi.org/10.17167/mksz.2026.2.193-209

Gosztonyi 2008.
Gosztonyi Ferenc, *A magyar művészettörténet-írás története (1875–1918) A „Pasteiner-tanszék"*, doktori disszertáció, Bp., ELTE BTK, 2008.

Gregory 1887.
Gregory, W. H., *The Arundel Society,* London, The Arundel Society, 1887.

Gyalui 1905.
Gyalui Farkas, *Apponyi Sándor gróf könyvtára = Tolnavármegye,* 15(1905), no. 5, 1–3.

Házi gyógyszertár Lengyelen 1899.
Házi gyógyszertár Lengyelen = Tolnavármegye, 9(1899), no. 21, 4.

Jelentés 1931.
Jelentés, A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtári osztályainak állapotáról az 1930. évben = Magyar Könyvszemle, 38(1931), 75–104.

Marosi 1999.
Marosi Ernő, *Utószó = A magyar művészettörténet-írás programjai,* szerk. uő, Bp., Corvina, 1999.

Miniszteri köszönet 1892.
Miniszteri köszönet = Tolnavármegye, 2(1892), no. 19, 4.

Nékám 1971.
Nékám Lajosné, *Régi magyar patikák*, Bp., Révai Nyomda, 1971.

Paris 1861.

Paris, Paulin, *Les aventures de maître Renart et d'Ysengrin son compère. Mises en nouveau langage, racontées dans un nouvel ordre et suivies de nouvelles recherches sur le Roman de Renart*, Paris, J. Techener, 1861.

Pukánszkyné Kádár 1971.

Pukánszkyné Kádár Jolán, *Az Országos Széchényi Könyvtár Apponyi-gyűjteménye = Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1968–1969*, (1971), 159–170.

Schirek 1905.

Schirek, Carl, *Die k. k. Majolika Geschirrfabrik in Holitsch*, Brünn, Verlag des Verfassers, 1905.

Szép adomány 1892.

Szép adomány = Tolnavármegye, 2(1892), no. 12, 4.

Szovák 2026.

Szovák Márton, *Itáliai provenienciájú könyvek Apponyi Sándor gyűjteményében = Magyar Könyvszemle,* 142(2026), 238–282. https://doi.org/10.17167/mksz.2026.2.238-282

Tavaszi rendes közgyűlés 1899.

Tavaszi rendes közgyűlés = Tolnavármegye, 9(1899), no. 12, 1–2.

Túri, Klaudia

Insights into the Modern Library of Sándor Apponyi

Sándor Apponyi's name is usually associated with his famous *Hungarica* Collection of books and graphics. His modern library, however, which is often referred to as the 'great library', has received far less attention to date. Its catalogue lists 1,751 works (4,245 volumes), including classics, travelogues, and works on history and cultural history. My paper provides insight into this diverse and fascinating collection.

Keywords: Alexander Apponyi and Alexandra Esterházy's family library, Marcantonio Borghese, Henri d'Orléans, Duke d'Aumale, Charles de Beauvoir, Carl Schirek; Arundel Society.